

PRATARMĖ

Senosios Lietuvos literatūros 34-ojoje knygoje publikuojame išties svarių ir plačių senosios Lietuvos raštijos tyrimų, pristatančių ir ne vieną mokslinį atradimą.

Straipsniai išdėstyti apytikriai atsižvelgiant į juose aptariamų reiškiniių chronologiją.

Gitos DRUNGILIENĖS tyrime pateikiamos ir apibendrinamos kruopščiai surinktos žinios apie fenomenalaus Viduramžių kūrinio, Jokūbo Voraginiečio Aukso legendos, arba Šventųjų skaitinių, funkcionavimą mūsų kultūroje nuo pirmųjų užuominų apie veikala iki XVIII a. Pasitelkiami bibliotekose saugomų egzempliorių duomenys, proveniencijos, kiti kultūros istorijos šaltiniai, įvertinama jo kultūrinė įtaka – pirmą kartą taip plačiai ir pagrįstai.

Dovilės KERŠIENĖS straipsnyje pirmąsyk išsamiai pristatomi mūsų lingvi Vytauto epistolikos kodekso, parengto Antonio Prochaskos, tekstai. Tai trys laišakai, rašyti grafo (?) Pranciškaus Akvaviviečio (ar Akvavivos – Franciscus de Comitibus Aquae Vivae) vardu, ir visų pirma – laiškas, adresuotasis Vytautui. Surinkus pasiekiamus duomenis svarstoma, kas galėjo būti tikrasis jų autorius ir kokios tikrosios atsiradimo aplinkybės. Aptariamas kultūrinis kontekstas. Didžiausias atradimas – straipsnyje atskleistas šio neaiškios autorystės laiško Vytautui tiesioginis ryšys su italų humanisto Coluccio Salutati laišku, nuo kurio „nemaža Lietuvos valdovui skirta laiško dalis yra žodis žodin nusirašyta“.

Reikšmingų senosios Lietuvos raštijos atradimų pristatymas mokslo visuomenei yra pagrindinis Kęstučio GUDMANTO mokslinių

publikacijų tikslas. Pirmajame straipsnyje operatyviai „supažindinama su iki šiol nežinotu Lietuvos metraščių Plačiojo sąvado nuorašu (fragmentu), šiuo metu saugomu Valstybiniame archyve Krokuvoje“ ir ten 2011 m. netikėtai atrastu sėkmingai susiklosčius aplinkybėmis ir gražiems kolegiškiems ryšiams. Nors platesnis tyrimas ir viso teksto publikacija numatoma ateityje, šis fragmentas straipsnyje tiksliai ir gana išsamiai apibūdintas. Pabaigoje aptarta, kaip nuo šiol teks vadinti šį atrastą nuorašą mokslinėje literatūroje. Tai naujas ir reikšmingas žodis Lietuvos metraščių tyrimuose, svarbiuose daugeliui mūsų regiono šalių. Straipsnio vertę didina prieduose pateikiama atrasto teksto dalies publikacija – Vavelio nuorašo pradžios ir pabaigos ištraukos (transkripcija).

Antrajame GUDMANTO straipsnyje, parengtame kartu su Andrejumi RYČKOVU, pristatomas ir priede publikuojamas dar vienas metraščių nuorašas: iki šiol į mokslinę apyvertą neįvesta Antrojo Lietuvos metraščio, saugoto Radvilų bibliotekoje Bialoje, ištrauka, 1701 m. nurašyta bazilijonų vienuolyno Bialoje vyresniojo Demetrijaus Zankiewicziaus. Tai metraščio fragmentas, kuriame pasakojama apie pramanytą kunigaikštį Laurą, tariamą Laurušavo vienuolyno įkūrėją. Parengėjai pateikia daug išsiaiškintos informacijos – kas, kur, kada ir kokiomis aplinkybėmis parengė ir naudojo šį išrašą, pavadintą Notifikacija apie Laurušavo vienuolyną, išrašyta iš senos rusiškos rankraštinės kronikos.

Viena pagrindinių sferų, kur ne tik didikams, bajorams, bet ir pačių plačiausių, taip pat žemesniųjų, visuomenės sluoksnių žmonėms tekdavo susidurti su rašto būtinybe – teismų sritis. Ji daugiausia yra istorikų akiratyje. Bet ne tik. (Štai Petro Roizijaus Decisiones, tekstas, atspindintis Lietuvos aukščiausiojo tribunolo darbą, yra išverstas vienos šio tomo autorių Dalios Dilytės-Staškevičienės¹.) Teismų medžiaga remiamasi publikuojamame lietuvių kalba Jakubo NIEDŹWIE-

¹ Petras Roizijus, *Lietuvos sprendimai*, 1563, iš lotynų k. vertė Dalia Dilytė, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.

DŽIAUS straipsnyje, skirtame teisinių tekstų retorikos aspektams. Šie teisiniai tekstai atsirado dėl 1639–1640 m. konflikto tarp evangelikų reformatų ir katalikų; straipsnio objektas – visų pirma tie, kurie susiję su žinomo Baroko poeto, o kartu – Vilniaus pilies teismo teisėjo, Danieliaus Naborovskio vardu ir veikla. (Beje, Naborovskio gyvenimas pasibaigė netrukus po minimų įvykių.) Įvairių teismų įrašų knygos – vienas pagrindinių senųjų rašytinių tekstų telkinių. Tai svarbūs visam senosios kultūros pažinimui šaltiniai. Jie yra nepakeičiamas, vienintelis toks išsamus, nors gana vienpusis, šaltinių klotas, teikiantis medžiagos pažinti įvairioms visuomenės gyvenimo sritims, taip pat kasdienybei. Šiame SLL numeryje publikuojamas istoriko, gerai žinomo Lietuvos Metrikos ir kitų teisinių tekstų parengėjo Algirdo BALIULIO straipsnis apie Kauno miesto vaito teismo knygų įrašus (1561–1564). Šie tekstai atskleidžia tyrėjui duomenų apie miestiečių (amatininkų, vietinių pirklių, jų žmonių, vaikų, artimųjų) ir atvykėlių, pirmiausia pirklių bei laivininkų, bet taip pat į karą (Livonijos) ar iš jo vykstančių kareivių ar kitų spalvingų asmenų, gyvenimą, kasdienybę, nuotykius, papročius ir su jais susijusius teisės pažeidimus. Paprastai istorikams rūpimos realijos turėtinos galvoje visiems, rašantiems apie senąją Lietuvos kultūrą, raštiją, jos padeda gyvai įsivaizduoti vaito institucijos darbo specifiką, reikšmę miesto gyvenime. Apie miestiečių rašto kultūrą nemaža sako vien straipsnio mintis, kad „Kaip tais laikais buvo įprasta, dažnas miestietis turėjo signetą, kuriuo antspauduodavo laiškus ar dėdavo vietoje parašo“, paremta atitinkamų įrašų apie pradinčius signetus medžiaga.

Priartėjus 2014-iesiems, jubiliejiniams Kristijono Donelaičio metams, toliau publikuojame nuoseklius naujo mokslinio „formato“ tyrimus, skirtus Donelaičio pasakėčioms. Dalia DILYTĖ šiame tome pateikia detalią pasakėčios „Rudikis jomarkininks“ analizę.

O 2012-ieji yra jubiliejiniai Petro Skargos metai (400 m. nuo mirties). Šiam įvykiui buvo skirta didelė tarptautinė konferencija, vykusi, žinoma, Vilniaus universitete, kurio pirmasis rektorius ir buvo

garsusis jėzuitų pamokslininkas, polemistas, hagiografas. Konferencija aptarta „Kronikos“ rubrikoje. Jos pranešimų tema parašyti straipsniai bus publikuoti Skargai skirtuose Senosios Lietuvos literatūros tomuose ateityje. O šioje knygoje pristatome vieną pirmųjų (per 4 amžius!) lietuviškų Skargos tekstų vertimų. Tai vieno iš garsiųjų „Seimo pamokslų“ – apie Tėvynės meilę – vertimas su įvadu ir komentarais. Jį publikuojame tikėdamiesi ateityje išvysti visą prof. Eugenijos ULČINAITĖS išversto veikalo leidimą.

Leidinyje kritiškai recenzuojama visai neseniai pasirodžiusi lenkų mokslininkų parengta Elijaus Pilgrimovijaus (Pilgrimovskio) knygelės publikacija – tai Dariaus ANTANAVIČIAUS recenzija. Anotuojamos kai kurios naujai pasirodžiusios aktualios knygos, o „Kronikos“ skyrelyje pristatomi keli senosios raštijos tyrėjų bendruomenei aktualūs 2012 m. antrosios pusės renginiai bei įvykiai.

Mintautas Čiurinskas
Vilnius, 2012 m. gruodžio 31 d.